

УДК 372.32(477)

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У 70-80-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

Літіченко О.Д., викладач
кафедри дошкільної освіти
Педагогічний інститут
Київського університету імені Бориса Грінченка

У статті розглянуто внесок вітчизняних науковців у розроблення системи роботи з трудового виховання дітей дошкільного віку на основі комплексного підходу. З'ясовано, що він полягав у єдності виховання з боку суспільства, дошкільного закладу та сім'ї. Мета підходу полягала у створенні єдиної системи виховання та навчання, що зберігала наступність між усіма ланками освіти (дошкільний заклад, школа, вища школа). Реалізація нових освітніх завдань вимагала підготовки педагогічних працівників. Розроблена система роботи в освітніх закладах мала здійснюватися в єдності з родиною та громадськістю, створюючи для дітей сприятливе розвивальне середовище. Тому співпраці з батьками надавали особливого значення, педагоги проводили бесіди, консультації, спрямовані на просвіту батьків із питань трудового виховання. Особливу роль у поширенні педагогічних знань відіграла преса.

Ключові слова: історія педагогіки, трудове виховання, діти дошкільного віку, комплексний підхід.

В статье рассмотрен вклад отечественных ученых в разработку системы работы по трудовому воспитанию детей дошкольного возраста на основе комплексного подхода. Выяснено, что он состоял в единстве воспитания со стороны общества, дошкольного учреждения и семьи. Цель подхода основывалась на создании единой системы воспитания и обучения, которая сохраняла преемственность между всеми звеньями образования (дошкольное учреждение, школа, высшая школа). Реализация новых образовательных задач требовала подготовки педагогических работников. Разработанная система работы в образовательных учреждениях должна была осуществляться вместе семьей и общественностью, создавая благоприятную развивающую среду. Поэтому сотрудничеству с родителями придавали особое значение, педагоги проводили беседы, консультации, направленные на просвещение родителей по вопросам трудового воспитания. Особую роль в распространении педагогических знаний играла пресса.

Ключевые слова: история педагогики, трудовое воспитание, дети дошкольного возраста, комплексный подход.

Litichenko O.D. COMPLEX APPROACH TO LABOR EDUCATION OF CHILDREN OF PRESCHOOL AGE IN THE FOURTH CENTURY OF THE 20TH CENTURY

The article considers the contribution of domestic scientists to the development of a system of work on education through work of children of preschool age on the basis of a complex approach. It was clarified that he was in the unity of education on the part of society, preschool institution and family. The purpose of the approach was based on the creation of an unified system of education and training, preserved continuity between all levels of education (preschool, school, high school). The implementation of new educational tasks required the training of pedagogical workers. The developed system of work in educational institutions should be carried out together with the family and the public, creating a favorable development environment. Therefore, cooperation with parents was given special significance, the teachers conducted conversations on the consultation aimed at educating their parents on labor education. A special role in disseminating pedagogical knowledge was played by the press.

Key words: education through work, preschool children, programme, complex approach.

Постановка проблеми. У дидактиці дошкільної освіти праця розглядається як вид діяльності, що є незамінним для розвитку особистості дитини, майбутнього члена суспільства. На сучасному етапі розвитку освіти трудове виховання молодого покоління займає важливе місце в освітньому процесі, проте аналіз сучасних наукових досліджень свідчить про нехтування трудовим вихованням у практиці дошкільних навчальних закладів. Праця в дошкільному дитинстві є важливим компонентом дошкільної освіти та має свою специфіку організації та керівництва, тому важливим

є розроблення продуктивних підходів до реалізації системи трудового виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З незначної кількості публікацій, присвячених цьому питанню, виокремлюємо наукові дослідження, що свідчать про значні недоліки в означеному напрямі виховання. Аналітичні статті Г. Беленької, М. Машовець порушують питання недостатньої уваги до використання праці в дошкільному закладі та сім'ї. Пошук продуктивних підходів до організації трудового виховання дітей дошкільного віку звертає нас до історичних досліджень. Ретроспективний ана-

ліз трудового виховання дітей дошкільного віку, що спрямований на удосконалення сучасної освітньої системи, представлений у дослідженнях Г. Іванюк, Є. Антипіна, С. Лозинської, Л. Пісоцької, І. Цюпи.

Постановка завдання. Історичний аналіз різних підходів до трудового виховання дітей дошкільного віку дав змогу виокремити продуктивний досвід для розроблення системи трудового виховання дітей дошкільного віку на сучасному етапі, тому метою статті є розгляд комплексного підходу в трудовому вихованні дітей дошкільного віку в 70-80-х роках ХХ століття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Суспільно-політичний устрій в УРСР пропагував ідею жінки, що працює, та суспільного дошкільного виховання. Мережа дитячих садків розширювалася та потребувала відповідних досліджень у галузі дошкільної педагогіки. Державна політика сприяла науковим дослідженням та накопиченню кращого практичного досвіду роботи з дітьми в дитячих садках. Трудове виховання – один із перших компонентів дошкільного виховання, що був ґрунтовно опрацьованим. У 60-х роках був розроблений проект програми з трудового виховання дітей дошкільного віку, що протягом 60–70 років отримав підтвердження своєї ефективності [4]. Цьому сприяла значна кількість психолого-педагогічних досліджень.

Новим етапом у розвитку дошкільного виховання стала ідея використання комплексного підходу, що мав реалізуватися у змісті роботи, орієнтуючись на ефективність та якість морального і трудового виховання молодого покоління. Учасниками цього процесу вважалися усі соціальні інститути – сім'я, громадськість, дошкільний заклад, школа та ін. [8].

Ідея комплексного підходу виникає в світлі настанов ХХV з'їзду КПРС. На педагогічній нараді республіки у 1977 році планувалося обговорення ідей та настанов ХХV з'їзду КПРС та ХХV з'їзду Компартії України. Генеральним напрямом визначався комплексний підхід до навчання та виховання, що полягав у забезпеченні єдності ідейно-політичного, трудового та морального «загартування молодого покоління». Учасники педагогічної наради мали розробити апарат упровадження означених завдань у всіх ланках освіти.

«Праця – найголовніша необхідність, головна потреба радянської людини – такий наш загальний девіз повинен стати головним критерієм у цьому напрямі виховної діяльності в дошкільних закладах», – пише заступник Міністра освіти

УРСР І. Хоменко [10, с. 4]. Вимоги до трудового виховання дітей дошкільного віку, на його думку, значно зросли та поглибилися. Не варто звужувати трудове виховання дітей до побутових турбот або використовувати примусову працю. Потрібно виховувати позитивне ставлення до праці шляхом залучення дітей до маленьких, але посильних, потрібних громадсько-корисних справ; ширше ознайомлювати дітей із працею передових працівників, давати розуміння, що їх батьки працюють за планом п'ятирічки, створюючи суспільні блага, та збагачують Вітчизну. «Ці поняття мають бути зрозумілими нашим дітям, бо саме вони приймуть естафету трудових звитяг, стануть будівничими на риштуваннях комуністичного майбуття» [10, с. 6].

У Постанові від 22 грудня 1977 року «Про дальше удосконалення навчання, виховання учнів загальноосвітніх шкіл та підготовки їх до праці» на законодавчому рівні було закріплено ідею комплексного підходу. Дошкільне виховання визначалося першою ланкою у радянській системі освіти, тому завдання з вищезначеної постанови частково переносилися на роботу дошкільних закладів. Для реалізації комплексного підходу важливо було забезпечити наступність і безперервність у навчально-виховній роботі дошкільного закладу та школи. Зміст підходу полягав у зміцненні контактів між ланками освіти, єдності педагогічних вимог, узгодженні методів, прийомів роботи.

Упровадження комплексного підходу до виховання у дошкільних закладах вимагало низки досліджень, що були здійснені науковцями протягом 1976–1980 років. Голова координаційної ради з проблем дошкільного виховання в УРСР Л. Артемова відзначає, що завдяки дослідженням внесено зміни у зміст освітньо-виховної роботи дошкільних закладів, уточнено шляхи вдосконалення методів і прийомів реалізації завдань програми [1].

Відділ дошкільного виховання при Міністерстві освіти УРСР, подаючи звіти про стан трудового виховання дітей дошкільного віку, відзначає, що ознайомленню дітей із працею дорослих, суспільною значущістю праці приділяється належна увага: проводяться екскурсії на виробництво і соціальні об'єкти, спостереження, бесіди, читаються художні твори, розглядаються картини. Одержані уявлення діти відображають в іграх, малюнках. Проте робота з різними видами праці потребує подальшого удосконалення [8; 9]. За результатами ХХVI з'їзду ЦК КПСР (1980) комплексний підхід до виховання та навчання дітей отри-

мав схвалення та подальшу підтримку з боку Міністерства освіти СРСР.

У кінці 70-х років у педагогіці та психології трудове виховання розглядається як педагогічна концепція виховання у дітей поваги до праці, розуміння її необхідності, набуття певних навичок. Найголовніше завдання трудового виховання – морально підвести дитину до необхідності праці в житті людини. Дитяча праця не має суспільно корисного значення, а є турботою про близьких [6, с. 5]. Праця, гра і заняття розглядалися як види діяльності, в яких здійснюється навчально-виховний процес у дошкільному закладі.

Згідно із завданнями, прийнятими на педагогічній раді республіки (1977), важливо було підвищити рівень обізнаності педагогів у можливостях використання комплексного підходу в роботі з дітьми дошкільного віку. Для реалізації цього завдання було організовано педагогічні читання, семінари, конференції, що сприяли підвищенню теоретичного рівня підготовки вихователів та обміну кращим досвідом роботи. Також були розроблені перспективні плани педагогічної освіти батьків. Вони містили різні форми роботи, такі як загальні та тематичні збори, дні відкритих дверей, тематичні виставки, педагогічні всеобучі, університети педагогічних знань, теле-, радіолекторії. Практикувалися виступи педагогів та батьків на конференціях, у місцевій пресі та на радіо [10].

Розроблення механізму реалізації комплексного підходу в трудовому вихованні дітей дошкільного віку продовжували здійснювати науковці. Л. Артемова у публікації, адресованій практикам, зазначала, що реалізація підходу до виховання у дошкільних закладах передбачає тісний зв'язок між різними формами та методами роботи з дітьми [1].

С. Ладивір доводила, що всі режимні моменти у дошкільному закладі мають бути тісно пов'язані та перегукуватись зі змістом виховної роботи. Всі об'єкти спостереження мають бути заздалегідь сплановані, щоби стати чуттєвою основою майбутньої розумової праці на заняттях [3].

В. Павленчик підкреслювала необхідність постійного вдосконалення виховної роботи з дітьми, тому вважала комплексний підхід подальшим етапом удосконалення методики роботи з дітьми дошкільного віку. Організовувати виховний процес рекомендувала комплексно, використовувати різні види діяльності. Наполягала, що навчання та виховання має здійснюватися в єдності, тобто гра, заняття, праця, побутові процеси мають бути пронизані однією

темою. Пропонувала об'єднувати дітей у підгрупи на основі індивідуальних особливостей. Акцентувала увагу на необхідності чіткої системи підготовки з боку вихователів для ефективного засвоєння дітьми знань, умінь, навичок та позитивних рис характеру [5].

Розвивалася ідея щодо організації колективної праці дітей на основі співробітництва з метою формування в них доброзичливості у стосунках, мотивів суспільно корисної праці, що відрізняло її від звичайної колективної праці. На Всесоюзній нараді дошкільних працівників із трудового виховання дітей дошкільного віку було схвалено рішення про розширення змісту трудової діяльності, збільшення обсягів праці в режимі дня дошкільного закладу. Поряд із цим за результатами наради було розроблено низку рекомендацій щодо роботи колективу дошкільного закладу (посилити увагу до створення дружніх працездатних колективів, «усім працівникам відповідально і творчо виконувати покладені на них обов'язки» [7, с. 15]; удосконалювати форми організації праці дошкільників, здійснювати цілеспрямоване педагогічне керівництво трудовою діяльністю дітей, не підміняючи його фронтальними заняттями; повніше використовувати з цією метою ранкові і вечірні прогулянки, наповнюючи їх різноманітними видами та формами діяльності; складати календарний план, планувати роботу з трудового виховання не менше ніж 2–3 рази на день (у п'ятиденному тижні), зазначаючи освітньо-виховні завдання, мету праці, форми її організації, прийоми керівництва, індивідуальну роботу; сприяти спрямуванню трудової діяльності дітей на задоволення потреб дитячого колективу; не допускати формалізму і захоплення фронтальними методами; частіше організовувати спільну працю дорослих та дітей) [7].

Важливе місце було відведене роботі педагогів із родинами. Згідно з принципами організації комплексної роботи з трудового виховання дітей дошкільного віку родина була важливим складником системи виховання. Тому пропагувалася робота з підвищення рівня педагогічної обізнаності батьків. Для цього організовувалися консультації, семінари, школи батьків, видавалася значна кількість літератури, адресованої батьківській аудиторії читачів. Важливе місце у підтримці впровадження педагогічних ідей посідала преса. Окрім педагогічних журналів «Дошкільне виховання» (Київ), «Дошкільне виховання» (Москва), питання виховання у сім'ї розглядалися у популярних журналах «Радянська жінка», «Сім'я і

школа». Статті в публіцистичному стилі розкривали актуальні питання сімейного виховання, що торкалися виховання дітей різних вікових етапів. Наприклад, у журналі «Сім'я і школа» в рубриці «Школа дошкільника» з'являлися статті, що торкалися виховання дітей дошкільного віку. До таких публікацій належить стаття «Я хочу підмітати!», що роз'яснює, чи варто дозволяти дітям приймати участь у трудовій діяльності, пов'язаній з домашнім господарством. Розглянуті ситуації допомагають дійти висновку, що залучати дитину до трудової діяльності в умовах сім'ї потрібно з дошкільного віку. Дорослі мають терпляче підтримувати прагнення дітей приймати участь у діяльності дорослих, допомагаючи удосконалювати навички дітей, таким чином привчаючи їх до відповідальності, працелюбності, охайності, формуючи естетичний смак [2]. Матеріали, розміщені в журналі, підтримували загальнопедагогічне розуміння трудового виховання дітей дошкільного віку, що висвітлювалося у спеціальних виданнях.

Висновки з проведеного дослідження.

Радянський період в історії дошкільного виховання був надзвичайно продуктивним через сприяння держави. Після XXV з'їзду КПРС та XXV з'їзду Компартії України (1976) було зосереджено увагу на комплексному підході в освіті, який мав починатися з дошкільного дитинства та здійснюватися завдяки координації між трьома соціальними інститутами – дитячим садком, сім'єю та громадськістю. Стрижневе завдання реалізації комплексного підходу – підвищити якість та ефективність роботи в дошкільних закладах, що відображалось на рівні вимог до педагогічних працівників, якості їхньої роботи з дітьми та батьками. Виникнення нової освітньої ідеї (комплексного підходу) сприяло появі нових досліджень та розро-

бок щодо організації трудового виховання дітей дошкільного віку. З другої половини 80-х років в історії СРСР відбулися нові суспільно-політичні зрушення, що вплинули на появу нових демократичних напрямів у дошкільному вихованні, які потребують подальших розвідок і досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Артемова Л. Наука – практиці / Артемова Л. // Дошкільне виховання. – 1981 – № 1 – С. 2–3.
2. Васильєв В. «Я хочу подметать!»/ В. Васильєв // Семья и школа № 2 1985 – С. 26–27.
3. Ладивір С. Навчання цікаве і радісне. Забезпечення ефективності освітньо-виховного процесу в дошкільному закладі/ С. Ладивір // Дошкільне виховання. – 1981.– № 9. – С. 4–6.
4. Літченко О.Д. Створення програми трудового виховання дітей дошкільного віку в 50–60-х роках ХХ століття / Олена Дмитрівна Літченко // Збірник наукових праць Педагогічні науки.– Херсон. – 2016. – С. 26–29.
5. Павленчик В. Сам? Разом! Комплексний підхід до формування позитивних взаємин у спільній праці / Павленчик В. // Дошкільне виховання. – 1981. – № 6.– С. 6–7.
6. Войтко В.И. Психологические вопросы трудового воспитания / под ред. В.И. Войтко, В.А. Моляко – К. : Радянська школа, 1979. – С. 120.
7. Ростити працелюбів. Рекомендації Всесоюзної наради дошкільних працівників по трудовому вихованню дітей дошкільного віку // Дошкільне виховання. – 1983 – № 10 – С. 14–15.
8. Спр. 8937. Довідки про підсумки перевірки стану навчально-виховної роботи в дошкільних дитячих будинках УРСР 1977 – 77 арк.
9. Спр. 9027. Довідки про перевірку роботи дошкільних закладів та про виконання рішень з питань роботи з педагогічними кадрами дошкільних установ 15 березня 1979 – 15 березня 1979 – 73 арк.
10. Хоменко І.С. Педагогічна рада республіки / І.С. Хоменко // Дошкільне виховання. – 1977. – № 3.– С. 4–8.